

Список використаних джерел

1. Теорія держави і права. Академічний курс : підручник / О. В. Зайчук [та ін.] ; відп. ред. О. В. Зайчук. К. : Юрінком Інтер, 2006. 685 с. URL: https://www.ebk.net.ua/Book/law/zauchuk_tdp/part3/1902.htm.
2. Бостан С. К., Гусарев С. Д., Пархоменко Н. М. Теорія держави і права : навч. посіб. К. : Академія, 2013. 348с.
3. Єрмоленко Д. О. До питання про принципи правового виховання молоді. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2015. Вип. 32. Т. 1. С. 25–28. (Серія «Право»).
4. Колодій А. М. Принципи права України. К. : Юрінком Інтер, 1998. 208 с
5. Підласий І. М., Підласий А. П. Педагогічні інновації. *Рідна школа*. 1998. № 12. С. 3–17.
6. Ріпа Л. А., Трусов Є. В., Красильник Ю. С. Науково-педагогічні основи військово-патріотичного виховання військовослужбовців контрактної служби. *Зб. наук. праць гум. ф-ту*. 2003. № 6 (37). С. 16–21.
7. Федоренко В. В. Військово-правове виховання військовослужбовців Збройних сил України: соціально-філософський аналіз : дис. ... к.ф.н. : 09.00.03. Житомир, 2016. 225 с.
8. Ушинский К. Д. Сочинения : в 7 т. М. : Акад. пед. наук, 1949. Т. 5. 1949. 558 с.

Гуцан Валерія Юрївна,

здобувач ступеня вищої освіти
бакалавра навчально-наукового
інституту № 1 Національної академії
внутрішніх справ
Науковий керівник: старший викладач
кафедри теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук
Харченко Н. П.

ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЯК ЕЛЕМЕНТ СИСТЕМИ ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ

Становлення та розвиток державності, глибокі перетворення в багатьох сферах життя суспільства, міжнародних відносинах потребують аналізу та переосмислення сутності, змісту, розуміння багатьох правових явищ, які ще

нещодавно вважались непорушними. Безумовний пріоритет природних прав людини і громадянина передбачає послідовне утвердження ідеалів гуманізму, справедливості, формування високого рівня відповідальності та створення належного захисту зазначених прав і свобод.

Однією з найбільш вагомих гарантій дотримання прав та свобод людини і громадянина є юридична відповідальність. Це фундаментальне явище юридичної науки відображає вплив права на суспільство та суспільні відносини.

Сучасні глобалізаційні процеси, визначення нашою державою власного геополітичного курсу, військова агресія проти України висуває на перший план необхідність забезпечення безпеки людини, громадянина та всього міжнародного співтовариства шляхом притягнення правопорушника до юридичної відповідальності.

Саме за допомогою цієї правової категорії може гарантуватись соціальна стабільність, забезпечуватись охорона суспільства від правопорушень, розвиток та зміцнення демократії. Проблематика юридичної відповідальності є актуальною, традиційно перебуваючи в числі найбільш дискусійних проблем теорії держави і права. Необхідність дослідження юридичної відповідальності зумовлена впливом цієї фундаментальної категорії права на дотримання законності, правопорядку та потребою вдосконалення механізму її дії.

Так, М. І. Матузов визначає юридичну відповідальність як один із видів соціальної відповідальності індивіда, головною особливістю якої є те, що вона пов'язана з порушенням юридичних норм, за якими стоїть апарат примусу держави [1, с. 267].

Н. В. Іванчук вказує на те, що відповідальність безпосередньо пов'язана з правами та обов'язками громадян, і виконанням взаємно прийнятих зобов'язань різними суб'єктами, із рівнем розвитку правосвідомості, правової культури громадян у суспільстві, тобто це «певна міра свободи» [2, с. 13].

О. В. Мелехін розуміє юридичну відповідальність як обов'язок правопорушника нести покарання, зазнавати санкцій, що передбачені правовими нормами і застосовуються компетентними органами за вчинення ним проти правного діяння [3, с. 312].

О. Ф. Скакун вважає, що юридична відповідальність - це передбачені законом вид і міра державно-владного

(примусового) зізнання особою втрат благ особистого, організаційного і майнового характеру за вчинене право порушення [4, с. 322].

На думку Л. С. Піголкіна, юридична відповідальність це вид державного примусу, що пов'язаний з державним осудженням винних протиправних діянь, які є небезпечними і шкідливими для держави та з якими ведеться боротьба шляхом застосування примусових заходів [5, с. 388].

За твердженням І. М. Юсупова: «Як самостійний і необхідний елемент механізму правового регулювання юридична відповідальність характеризується трьома специфічними ознаками: вона є видом державного примусу; єдиною підставою до її застосування виступає правопорушення; функціонує шляхом вжиття певних негативних заходів до осіб, що скоїли правопорушення [6, с. 80].

Отже, юридична відповідальність – це нормативна, гарантована та забезпечена державним переконанням або примусом міра реагування держави на дотримання та виконання норм права, у правомірній поведінці суб'єктів права, що схвалюється або заохочується державою, а у випадку порушення норм права – обов'язок правопорушника перетерпіти осуд, обмеження прав особистого, матеріального та організаційного характеру.

Серед головних ознак юридичної відповідальності є те, що вона ґрунтується на нормах права, формально визначена, володіє чіткістю, деталізованістю та загальнообов'язковістю; гарантується державою, безпосередньо пов'язана з державно-владною діяльністю та державно-правовим волевиявленням; забезпечується державним переконанням або примусом; її наслідками є державне схвалення, заохочення або осуд і покарання; здійснюється у визначеному процесуальному порядку.

Окреслені вище ознаки юридичної відповідальності дозволяють виокремити її серед інших видів соціальної відповідальності. У змісті цих ознак поєднані властивості, що характеризують як добровільну, так і державно-примусову форми реалізації юридичної відповідальності.

Варто зазначити, що юридична відповідальність як правовий інститут виконує певні функції. У сучасній правовій науці існує багато поглядів щодо класифікації функцій юридичної відповідальності, які за своїм змістом часто

дублюють одна одну, тому розглянемо основні з них. Здебільшого розрізняють регулятивну, охоронну, каральну, поновлюючу, виховну (превентивну) та заохочувальну (стимулювальну) функції. Однак варто зазначити, що не у всіх науковців збігаються погляди щодо необхідного існування саме такої кількості функцій [7, с. 241].

Так, регулятивна функція юридичної відповідальності знаходить прояв у тому, що закон, передбачаючи склад правопорушень і відповідні їм заходи відповідальності за їх вчинення, тим самим встановлює відповідні заборони та обов'язки громадян і юридичних осіб, тобто визначає їх бажану правомірну поведінку. Інформація про норми, що встановлюють юридичну відповідальність за конкретні правопорушення, про правомірну поведінку щодо їх дотримання та реалізації має регулятивний вплив на інших суб'єктів права. Реалізація регулятивної функції юридичної відповідальності служить передумовою виникнення інших функцій юридичної відповідальності.

Поряд з регулятивною функцією юридичної відповідальності слід виокремити також й виховну (превентивну) функцію як напрям правового впливу на індивідуальну і суспільну свідомість, який полягає у формуванні правосвідомості, правової культури та викоріненні зі свідомості особи правового нігілізму, антисоціальної поведінки (реальної або припустимої). Охоронна функція спрямована на захист позитивних суспільних відносин шляхом нормативно встановлених механізмів притягнення винних осіб до відповідальності у разі порушення норм права. Каральна функція – напрям правового впливу на суб'єктів правопорушення, що відповідає принципам юридичної відповідальності і полягає в осуді, позбавленні особистісного та майнового характеру. Не менш важливими є також поновлювальна функція – напрям впливу на свідомість та поведінку людей, який спрямований на впорядкування суспільних відносин, правового статусу суб'єктів; заохочувальна (стимулювальна) функція – напрям впливу на позитивне ставлення особи до встановлених правил поведінки і бажання виконувати (дотримувати) необхідні вимоги права й отримувати відповідні заохочення, передбачені законодавством, а також пізнавальна (інформаційна), що полягає у тому, що суб'єкти правовідносин отримують, накопичують певні знання щодо змісту правових норм певного виду юридичної відповідальності.

Отже, юридична відповідальність як правовий інститут відіграє надзвичайно важливу роль у правовому вихованні населення, окремих осіб, а також представників органів державної влади. Вона існує в основі права як чинник підтримки громадського порядку, сприяє регулюванню соціальних відносин, забезпечує функцію контролю, отримує закріплення в законодавстві. Однак наявність найрізноманітніших поглядів на проблему розуміння такого багатоаспектного явища, як юридична відповідальність, створює труднощі у правозастосовній практиці та перешкоджає ефективному функціонуванню в ролі механізму гарантії та забезпечення прав і свобод суб'єктів правовідносин [8, с. 163].

Список використаних джерел

1. Матузов Н. И., Малько А. В. Теория государства и права. М. : Дело. 2013. 528 с.
2. Іванчук Н. В. Взаємна відповідальність особи і держави в контексті розбудови сучасної української держави : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2007. 21 с.
3. Мелехин А. В. Теория государства и права : учебник. М. : Маркет ДС, 2007. 640 с.
4. Скакун О. Ф. Теорія права і держави : підручник. К. : Правова єдність ; Алерта. 2014. 524 с.
5. Теория государства и права : учебник / под ред. А. С. Пиголкина. М. : Юрайт-Издат. 2005. 613 с.
6. Юсупов И. Н. Юридическая ответственность как комплексный правовой институт. *Юридический мир*. 2009. № 1. С. 79–80.
7. Теорія держави та права : навч. посіб. / [Є. В. Білозьоров, В. П. Власенко, О. Б. Горова та ін.] ; за заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. К. : НАВС, 2017. 318 с.
8. Бліхар М. Сутність юридичної відповідальності в правовій доктрині України. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2020. № 4 (28). С. 161–168. (Серія «Юридичні науки»).